

Nr 19

Utlåtande i anledning av väckta motioner om effektivisering av samhällets rådgivnings- och hjälpverksamhet för kvinnor i abortsituation.

I de till allmänna beredningsutskottet hänvisade, likalydande motionerna I: 31 av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* och II: 43 av herr *Wiklund m. fl.*, hemställes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t som ett positivt bidrag till den aktuella abortdebatten begära förslag snarast möjligt till en effektivisering av samhällets rådgivnings- och hjälpverksamhet avseende kvinnor i abortsituation främst genom att ökade hjälpresurser ställes till denna verksamhets förfogande.

I motionerna anföres, att tanken på s. k. fri abort är ett symptom på att icke tillräckligt gjorts för att söka hindra att abortsituationer uppstår. Upplysningsverksamhet är givetvis erforderlig, men samhällets hjälpresurser bör vara så utformade och kunna så snabbt ställas till förfogande att den som kommit i abortsituation frivilligt avstår från abort. Den abortförebyggande samhällsverksamheten fungerar emellertid inte tillfredsställande och är inte tillräckligt utbyggd.

Den statsbidragsberättigade abortförebyggande verksamheten bedrivs under medicinalstyrelsens överinseende vid särskilda rådgivningsbyråer enligt en av styrelsen uppgjord plan. Även inom familjerådgivningen förekommer stöd och rådgivning åt abortsökande kvinnor.

År 1962 förekom abortförebyggande och familjerådgivande verksamhet i 16 landstingsområden samt i städerna utanför landsting. Ett flertal län saknar helt rådgivningsbyråer för detta ändamål.

Det förhåller sig tydligen så, att den abortförebyggande verksamheten, bl. a. på grund av dess otillräckliga förgrening, inte når fram till mer än en begränsad del av dem den är avsedd för.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionen II: 43.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från medicinalstyrelsen och berett Sveriges läkarförbund tillfälle att inkomma med yttrande.

Medicinalstyrelsen anför:

Enligt kungörelsen angående statsbidrag till viss verksamhet för stöd och rådgivning åt havande kvinnor i abortförebyggande syfte den 21 december 1945 (SFS nr 863) utgår statsbidrag till landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, för anordnande och upprätthållande av dylik verksamhet. Vid

Bihang till riksdagens protokoll 1964. 11 saml. Nr 19

slutet av år 1962 hade 19 rådgivningsbyråer med statsunderstöd inrättats i 11 landstingskommuner samt i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg; sedan dess har en sådan rådgivningsbyrå inrättats i ytterligare ett län.

Abortförebyggande verksamhet kan jämväl ingå i den försöksvis anordnade familjerådgivning, till vilken statsbidrag utgår enligt kungörelsen i ämnet den 2 december 1960 (SFS nr 710). Dylig försöksverksamhet har hittills igångsatts inom Stockholms stad samt fyra län, men blott i ett fall förenats med abottrådgivning; samtliga ifrågavarande huvudmän driver dessutom inom sina områden statsunderstödd abortförebyggande verksamhet enligt 1945 års kungörelse.

Såsom framgår av ovanstående saknar flertalet landstingskommuner statsunderstödd abortförebyggande verksamhet; av de enligt lagen om avbrytande av havandeskap utförda aborterna utgör de genom rådgivningsbyråerna förmedlade abortingreppen endast ungefär hälften. Anledningen till att utbyggnaden av verksamheten enligt 1945 års kungörelse avstannat torde vara att man såsom medicinalstyrelsen anfört i de senaste tre årens anslagsaskanden avvaktat resultatet av en försöksvis anordnad familjerådgivning med abottrådgivning.

Inom de landstingskommuner, där statsunderstödd abortförebyggande verksamhet saknas, tas de abortsökande kvinnorna om hand på annat sätt, ofta genom psykiater och kuratorer i samarbete med gynekologer vid lasaretten.

Endast kuratorerna vid de statsunderstödda rådgivningsbyråerna (inkl. familjerådgivningsbyrå med abottrådgivning) har tillgång till av staten anvisade medel för tillgodoseende av överhängande hjälpbehov hos de abortsökande. Under år 1962 utbetalades 131 748 kronor av dylika medel, medan ytterligare 58 806 utgjordes av bidrag från huvudmännen och enskilda donatorer. Beräknat per nyinskriven abortsökande uppgick hela bidraget till 43 kronor 65 öre, varav 30 kronor i statsbidrag. Även inom flera av de landstingskommuner, som saknar statsunderstödd abortförebyggande verksamhet, har huvudmännen ställt medel till förfogande för ekonomisk hjälp åt abortsökande i en akut krissituation. I vilken omfattning detta har skett har icke kunnat fastställas.

I sina petita för budgetåren 1959/60, 1960/61 och 1961/62 hemställde medicinalstyrelsen om att ökade statsmedel skulle ställas till förfogande så att beräkningsgrunden för tillgodoseende av överhängande hjälpbehov hos de abortsökande höjdes till 50 kronor per nyinskriven kvinna. Som motivering anförde medicinalstyrelsen — under hänvisning till såväl 1950 års abortutredning som 1955 års familjerådgivningskommitté — att en höjning av anslagsposten skulle förbättra möjligheterna att förmå kvinnor i abortsituation att söka sig till den statsunderstödda abortförebyggande verksamheten i stället för att underkasta sig kriminell abort. För budgetåret 1959/60 beviljade Kungl. Maj:t en ökning av anslagsposten med 10 000 kronor, motsvarande en höjning av bidraget från 20 kronor till 25 kronor per nyinskriven kvinna. För budgetåret 1961/62 höjdes anslaget med 20 000 kronor, vilket innebar att medel kunde fördelas till de olika rådgivningsbyråerna, motsvarande 30 kronor per nyinskriven kvinna. Samma beräkningsgrund har bibehållits under de därefter följande budgetåren och har också varit normgivande vid anslagsaskandena för budgetåret 1964/65.

Ehuru medicinalstyrelsen varit medveten om att posten för ifrågavarande ändamål är otillräcklig har styrelsen med hänsyn till den ställning stats-

makterna intagit till frågan ansett sig böra något avvakta med att föreslå ytterligare höjning. Härtill har även bidragit att styrelsen velat avvakta resultatet av den abortförebyggande verksamheten inom den försöksvis anordnade statsunderstödda familjerådgivningens ram, ävensom effekten av moderskapspenningens förhöjning, vilken bland annat genomförts i abortförebyggande syfte.

Såsom framgår av vad inledningsvis anförts har det numera visat sig att möjligheten att anordna abortrådgivning inom den statsunderstödda familjerådgivningens ram icke väckt något större intresse hos huvudmännen. Det torde därför dröja innan några erfarenheter härifrån vinnes. Vad beträffar moderskapspenningen kan förhöjningen av denna visserligen förmodas verka i abortförebyggande riktning, men då bidraget i fråga icke till någon del utbetalas förrän tidigast å etthundratjugonde dagen före den beräknade tidpunkten för förlossningen, torde denna verkan vara begränsad. Medicinalstyrelsen, som gärna vill vitsorda de av motionärerna anförda motiven för en effektivisering av den abortförebyggande verksamheten, främst genom att ökade hjälpresurser ställes till förfogande, avser att i sina anslagsäskanden för budgetåret 1965/66 framlägga förslag om höjning av anslagsposten för överhängande hjälpbehov. Beträffande utbyggnaden av själva rådgivningsverksamheten, som för närvarande vad beträffar familjerådgivningen har karaktären av en försöksverksamhet, torde man, innan den ytterligare stimuleras, böra närmare överväga i vilken form verksamheten i fortsättningen lämpligast bör utövas. Detta torde kunna ske i samråd mellan medicinalstyrelsen och socialstyrelsen eller eventuellt inom den av Kungl. Maj:t 1962 tillkallade familjeberedningen.

Sveriges läkarförbund anför att frågan av förbundet underställts dess delföreningar, vilka samtliga tillstyrkt motionerna, samt anför:

Svenska gynekologförbundet delar i motionerna framförda synpunkter beträffande otillräckligheten av samhällets hjälpverksamhet på detta område. Det framhålles, att ett flertal län alltjämt saknar rådgivningsbyråer och att dessas möjligheter att i den akuta abortsituationen ge ekonomisk eller annan hjälp i många fall är otillräckliga. Bostadsfrågans betydelse i sammanhanget understryks och Gynekologförbundet uttalar som ett önskemål att rådgivningsbyråerna förfogade över förtursrätt till ett visst antal lägenheter att tillställas kvinnor, vars abortsituation betingas av bostadsbrist.

Det föreligger utan tvekan ett stort behov av ökade ekonomiska resurser för rådgivningsbyråerna, men, framhåller Gynekologförbundet, den materiella sidan av problemet får icke övervärderas. Motiven för huvudparten av abortansökningarna är av helt annan art.

Svenska internförbundet framhåller vikten av att samhället ger de abortsökande kvinnorna största möjliga hjälp redan på ett tidigt stadium av graviditeten, så att därigenom abort kan förebyggas. Ingen kvinna borde behöva anhålla om abort på grund av bristande hjälpmöjligheter, varken när det gäller ekonomiska eller sociala problem. De resurser som hittills stått till förfogande bedöms som relativt blygsamma, och möjligheten för den abortsökande kvinnan att till sig själv skaffa bostad eller få plats för barnet på spädbarnshem ringa. Internförbundet vitsordar, att det skulle vara väsentligt lättare att förmå abortsökande kvinnor att avstå från abort om det fanns större sociala och ekonomiska hjälpmöjligheter.

Svenska psykiatriska föreningen understryker likaledes betydelsen av

att olika rådgivande organ får ökade möjligheter att aktivt ingripa på ett tidigt stadium. Det är i dagens läge anmärkningsvärt och förtjänar att uppmärksammas, att ett flertal län ännu saknar rådgivningsbyråer i hithörande frågor och att förefintliga organ i stor utsträckning har otillräckliga resurser. En förstärkning och effektivisering bör främst inriktas på att utbygga verksamheten så att samtliga län får dessa rådgivande organ.

Läkarförbundet ansluter sig helt till de synpunkter som ovan framförts och tillstyrker sålunda motionärernas förslag att ökade hjälpresurser ställs till denna verksamhets förfogande.

Riksdagen kommer framdeles att få taga ställning till ett i motionerna I: 589 och II: 715 framlagt förslag om översyn av abortlagstiftningen. Motionerna har hänvisats till annat utskott.

Utskottet

Utskottet är ense med motionärerna om att samhället bör ha möjligheter att lämna effektiv hjälp till kvinnor som kommit i abortsituation. De åtgärder som kan vidtagas i sådant hjälpsyfte ankommer väsentligen på kommunerna, men det är angeläget att dessa erhåller verksamt stöd från statens sida.

För tillgodoseende av överhängande hjälpbehov hos de abortsökande har inom anslagsposten till abortförebyggande åtgärder under femte huvudtiteln beräknats ett belopp av 160 000 kronor. Beräkningsgrunden har varit ett belopp av 30 kronor för varje vid rådgivningsbyråerna nyinskriven kvinna. Som framgår av medicinalstyrelsens yttrande har styrelsen för avsikt att i sina anslagsäskanden för budgetåret 1965/66 begära en avsevärd höjning av anslaget. Nästa års riksdag kommer således att få taga ställning till frågan om en förbättring av resurserna för detta ändamål.

Vad åter gäller den med statligt stöd bedrivna rådgivande verksamheten saknar flertalet landstingskommuner f. n. anordningar härför. Anledningen till detta förhållande kan, som medicinalstyrelsen framhållit, vara att man på olika håll velat avvakta resultatet av den försöksvis anordnade familjerådgivningen, vilket avsetts skola innefatta bl. a. abortrådgivning. Utskottet har i ett denna dag avgivet utlåtande (nr 18) angående vissa familjepolitiska frågor berört familjerådgivningsverksamheten och därvid uttalat bl. a. att verksamheten sedan starten för omkring fem år sedan icke fått någon större omfattning och att utvecklingen icke kunde anses tillfredsställande. Utskottet har därför föreslagit en allsidig översyn av förhållandena i syfte att söka utröna vilka åtgärder från statens sida som kan och bör företagas för att stimulera kommunerna att organisera en effektiv familjerådgivning. Härvid bör även spørsmålen om personal för verksamheten beaktas.

Utskottet förutsätter att behovet av effektivisering av verksamheten för

hjälp åt kvinnor i abortsituation blir beaktat vid en sådan översyn. Den överblick som då kan vinnas av problemen på detta område bör utgöra en god grundval för de vidare strävandena i sådant syfte.

Utskottet hemställer,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 31 och II: 43 i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 9 april 1964

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Schött, Söderberg, Hellebladh, Eric Gustaf Peterson, Tage Johansson, Svanström, fru Hamrin-Thorell, herrar Hedlund, Helge Karlsson* och fru Hultell;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Carlsson i Huskvarna, Dickson*, Nilsson i Bästekille, Lundmark, Andersson i Billingsfors, Börjesson i Glömminge*, Rask, fröken Anderson i Lerum och fru Forsling.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.